

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Довгалюка Тараса Анатолійовича

**«Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах
проактивної інтерференції»**,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Проведений аналіз дисертації, автореферату та публікацій Довгалюка Тараса Анатолійовича дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи та головних результатів представлених до захисту.

Актуальність дослідження зумовлена проблемою, пов'язаною із підвищенням ефективності засвоєння інформації студентами, в умовах швидкого зростання обсягу і складності ключових наукових знань, критичних для повноцінного засвоєння навчальних дисциплін. В цьому аспекті актуалізується гостра суспільна потреба в розробці інноваційних технологій навчання, заснованих на останніх наукових досягненнях в царині когнітивної і педагогічної психології. Особливе місце в цих дослідження відводиться ролі мнемічних процесів в забезпеченні оптимального функціонування когнітивно-інтелектуальної діяльності особистості.

Одне з чільних місць серед перспективних напрямів розв'язання цієї задачі в світовій науці займають дослідження метакогнітивної сфери людського пізнання, серед яких центральне місце займають наукові програми вивчення метапам'яті і процесів, що входять до її структури. Вони відіграють важливу роль у регуляції функціонування пам'яті, що вирішальним чином позначається на продуктивності навчання. Особливості сучасного освітнього процесу, пов'язані з необхідністю обробки інтенсивних потоків інформації, суттєво збільшують імовірність прояву феномену проактивної інтерференції і його впливу на результати пізнавальної діяльності. Тому можливості ефективною регуляції процесів запам'ятовування,

збереження та відтворення навчального матеріалу формують нові технології оптимізації навчального процесу.

Разом із тим ця надзвичайно важлива проблема лише порівняно недавно попала в фокус когнітивних досліджень, а вже проведені дослідження не охоплюють всього поля проблеми. Отримані емпіричні результати вкрай недостатні для детального розуміння механізмів метапам'яттєвих процесів і їх моделювання, з метою створення удосконалених психолого-педагогічних технологій навчання. Сказане в повній мірі можна віднести до проблеми комплексного дослідження психологічних механізмів, які визначають ефективне функціонування метапам'яті особистості студента в умовах проактивної інтерференції із метою підвищення продуктивності мнемічних процесів..

Представлене до захисту дисертаційне дослідження Т. А. Довгалюка не тільки поглиблює теоретичні уявлення про психологічні механізми оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції, але на основі експериментального дослідження та ґрунтовного аналізу його результатів збагачує сучасну педагогічну психологію і практику навчання перевіреними знаннями про чинники та умови підвищення ефективності засвоєння інформації в навчальному процесі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вперше здійснено докладний аналіз чинників точності метапам'яттєвого моніторингу та ефективних стратегій контролю; експериментально визначено умови, за яких доступність інформації в пам'яті здійснює позитивний фасилітуючий або інтерферуючий вплив на точність самооцінки щодо функціонування процесів пам'яті; розроблено структурну модель, що відображає процес досягнення взаємопогодженості між метапам'яттєвим моніторингом та метапам'яттєвим контролем за умови динамічної та синергійної взаємодії між комплексом психологічних механізмів у процесі довготривалого запам'ятовування навчальної інформації; обґрунтовано психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції; уточнено яким чином відбувається взаємодія та взаємообмін інформацією між процесами метапам'яті і як цей процес сприяє її оптимізації, підвищенню продуктивності пам'яті та корекції ілюзії знання;

з'ясовано яким чином співвідносяться між собою процедурні компоненти метапам'яті (процедурне метапам'яттєве знання, метапам'яттєві процеси) та змістові (метакогнітивна обізнаність та рефлексивність) в умовах проактивної інтерференції. Обґрунтовані автором психолого-педагогічні умови оптимізації процесів метапам'яті студентів із метою стимуляції успішного опрацювання, вивчення та засвоєння навчального матеріалу студентами додатково засвідчують практичну значущість представленого до захисту дослідження. Сформульовані в дисертації наукові положення щодо наукової новизни і практичні розробки є достатньо обґрунтованими і не викликають жодних заперечень. Усі положення наукової новизни логічно співвідносяться із сформованими завданнями дослідження.

Дисертація Т. А. Довгальока є складовою науково-дослідної теми «Інтерференція як феномен пам'яті та метапам'яті» (державний реєстраційний номер 0114U000574) відповідно до плану наукової діяльності кафедри психології та педагогіки Національного університету «Острозька академія» та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25.11.2014 р.).

Об'єкт, предмет та завдання дослідження логічно і структурно узгоджені, відповідають визначеній автором меті. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою і на хорошому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних відображає високий рівень володіння дисертантом сучасних методів математично-статистичного аналізу та інтерпретації його результатів. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів ґрунтуються на ретельному теоретико-методологічному обґрунтуванні вихідних принципів дисертаційної роботи, детальній операціоналізації досліджуваних психологічних категорій, єдності й логічній послідовності всіх етапів проведеного дослідження, на концептуальній цілісності та чіткості методологічних засад, поєднанні строгих математично-статистичних методів з продуманою і коректною психологічною інтерпретацією їх результатів.

Теоретичні засади, процедура і отримані результати дослідження ґрунтовно і деталізовано розкриті в трьох розділах дисертації, структура якої відповідає темі і завданням дослідження.

Сформульовані висновки логічно впливають із змісту дисертації, ґрунтуються на зібраному теоретичному і емпіричному матеріалі, їх об'єктивному аналізі та неупередженій інтерпретації. Опонент вважає за необхідне відмітити унікальний для вітчизняної педагогічної психології дизайн експериментального дослідження, який відповідає самим строгим критеріям достовірності і об'єктивності, прийнятими в межах сучасної парадигми когнітивно-психологічних досліджень. Представлена в роботі модель оптимізації процесів метапам'яті має чітку структуру, відображає отримані результати і володіє необхідним пояснювальним потенціалом. Все вищевказане переконливо засвідчує, що авторові вдалося в повному обсязі реалізувати заявлену мету представленої наукової роботи і вирішити всі поставлені завдання.

У вступі дисертант освітлює актуальність обраної теми, формулює об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розкриває його наукову новизну, практичне значення, наводить дані щодо апробації і впровадження результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження метапам'яті в умовах проактивної інтерференції» містяться результати докладного аналізу наукової літератури за темою дисертації. Детально розкривається суть поняття «психологічний механізм метапам'яті», аргументовано конкретизується зміст категорій «ефективність метапам'яті» та «оптимізація метапам'яті», логічно виділяються основні сфери проблематики оптимізації метапам'яті. На основі напрацьованого в когнітивній психології теоретичного і емпіричного матеріалу автор ретельно аналізує феномен проактивної інтерференції, причини його виникнення на рівні пам'яті та метапам'яті, характеризує особливості прояву явища у функціонуванні мнемічних процесів. Дисертант здійснює розширений аналіз умов та чинників оптимізації метапам'яті у процесі навчального засвоєння інформації в умовах проактивної інтерференції.

В процесі аналізу проблеми дослідження автор спирається на численну кількість як класичних, так і самих останніх публікацій по темі дослідження у вітчизняних і провідних світових виданнях, коректно систематизує і узагальнює існуючі напрацювання. Теоретичний розділ дисертації характеризується ретельним порівняльним аналізом підходів до проблеми в різних наукових течіях та поглядів окремих вітчизняних і зарубіжних науковців, сформованою і обґрунтованою власною позицією щодо існуючих теорій і розумінь досліджуваного феномена, детальним розкриттям власної позиції щодо суті і змісту понять «ефективності метапам'яті», «психологічного механізму оптимізації метапам'яті» та виділенням основних психологічних механізмів оптимізації функціонування метапам'яті в умовах проактивної інтерференції. Кожен параграф теоретичного розділу завершується важливим для побудови емпіричного дослідження узагальненням. Підсумовуючи матеріали першого розділу, автор доречно демонструє логіку здійсненого аналізу, доводить смислову єдність змісту параграфів першого розділу дисертації.

У другому розділі «Експериментальне дослідження психологічних механізмів оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» представлено методологічні засади конструювання програми експериментального дослідження. Дисертант здійснює ретельний аналіз математичного інструментарію для обрахунку параметрів точності метапам'яттєвого моніторингу та найбільш релевантних математично-статистичних процедур для обчислення показників метапам'яттєвого моніторингу, контролю показників процесів пам'яті (швидкість, продуктивність), особливостей здійснення помилок при відтворенні, обробки даних психодіагностичних методик. Детально описана процедура пілотажного дослідження, проведеного з метою констатації наявності умов проактивної інтерференції, використовуючи схему А-В А-С та стимульний матеріал із визначеними параметрами асоціативної сили між словами-стимулами. Заслужовує уваги те, що автор послідовно описує процедури кожної експериментальної умови із зазначенням фаз та цілей дослідження кожного набору незалежних змінних. Значущим моментом є наявність репрезентативної вибірки із 360 студентів (з них

218 осіб жіночої та 142 чоловічої статі). Спираючись на великий масив отриманих емпіричних даних та результатів статистичних обрахунків, автор робить змістовні висновки про статистично значущий зв'язок та наявність статичних відмінностей між досліджуваними об'єктами та переконливо виявляє приховані закономірності та тенденції. Представлені у роботі описи дають повне уявлення про використані дослідницькі процедури, а отримані результати відзначаються ретельним оформленням, репрезентують нові, професійно значимі для освіти студентів дані про психологічні механізми оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції.

Третій розділ дисертації «Оптимізація процесів метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» презентує теоретичне осмислення отриманих результатів, а також засновану на його висновках оригінальну структурну модель оптимізації метапам'яті в умовах проактивної інтерференції. Важливо, що основою моделі є як результати експериментального дослідження та теоретичного аналізу, так і математична регресійна модель оптимізації метапам'яті, що відображає взаємодію психологічних механізмів і їх вплив на продуктивність пам'яті як кінцевого показника ефективності метапам'яті. Також автор розгорнуто описує як наявність певного психологічного механізму обумовлює функціонування компонентів метапам'яті, а також наочно демонструє як саме відбувається процес оптимізації метапам'яті та зниження ілюзії знання в умовах проактивного впливу.

Теоретичні узагальнення, відображені в загальних висновках дисертаційної праці, свідчать про глибоке проникнення автора у проблему дослідження, досягнення зазначеної дослідницької мети і про вирішення усіх поставлених завдань, їх відповідність змісту і основним результатам дисертації..

Підводячи підсумок вищесказаному, можна стверджувати, що дисертація Тараса Аанатолієвича Довгалюка є логічним за своїм змістом і структурою, завершеним за смыслом та інтенцією дослідженням, виконаним на належному теоретичному, емпіричному й методичному рівнях.

Незважаючи на те, що проблематика представленого до захисту дослідження знаходиться на самому передньому краї когнітивно – психологічних досліджень

світового рівня, а емпіричне дослідження містить унікальний для вітчизняної психології набір просунутих експериментальних планів, що здавалась би неминуче передбачає наявність спірних і дискусивних моментів, опоненту не вдалось виявити ніяких серйозних прорахунків чи помилок на всіх етапах проведення дослідження, від постановки проблеми і операціоналізації дослідницьких категорій до кількісного і якісного аналізу отриманих результатів, їх інтерпретації та реалізації у вигляді моделей. Тому опонент змушений обмежитись лише кількома наступними зауваженнями термінологічно-стилістичного характеру.

1. В описі методів дослідження у вступній частині дисертації на с.7 до тестових методів віднесені методика діагностики рефлексивності А.Карпова та методика визначення рівня метакогнітивної обізнаності (MAI), хоча на погляд опонента більш правильно класифікувати ці методики як опитувальні.

2. В додатку, де наводиться український текст опитувальника Metacognitive Awareness Inventory (MAI), не вказані автори оригінальної методики, автори української адаптації, немає даних про джерело методики, в списку літератури відсутнє посилання на оригінальну статтю, де вказана інформація про створення і перевірку даного психодіагностичного інструментарію (Schraw G, Dennison R.S. Assessing metacognitive awareness. Contemp Educ Psychol. 1994;19:460–75)

3. На думку опонента використання російськомовного тексту «Методики діагностики рефлексивності» А.Карпова і В.Пономарьової (Додаток Д) при діагностиці в умовах переважно україномовної вибірки повинно супроводжуватись зауваженнями і обґрунтуваннями щодо правомірності даної процедури. Таких обґрунтувань в тексті дисертації опонент виявити не зміг.

4. Опонент ставить під сумнів правильність визначати коефіцієнт кореляції (G) Гудман-Крускала як метод математико-статистичної обробки емпіричних даних (с.7). На думку опонента більш доречно говорити про метод кореляційного аналізу з використанням міри зв'язку G Гудмана-Крускала.

Опонент вважає за необхідне наголосити, що висловлені зауваження ніяким чином не ставлять під сумнів методологічні засади представленого дослідження, об'єктивність і достовірність отриманих даних, обґрунтованість та правомірність здійснених інтерпретацій та побудованих моделей психологічних механізмів.

Загалом дисертаційна робота Т. А. Довгалюка «Психологічні механізми оптимізації метапам'яті студентів в умовах проактивної інтерференції» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому пропонується новий теоретико-експериментальний підхід до вирішення наукової проблеми, що важливим внеском у психолого-педагогічну науку. Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання наукового співробітника», а її автор, Довгалюк Тарас Анатолійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.

**Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та
соціальної психології
Східноєвропейського
національного університету
імені Лесі Українки**

Власюк Д.П

